

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
члена-кореспондента Національної академії
правових наук України
Кохановської Олени Велеоніівни,
професора кафедри цивільного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
на дисертацію**

Ульянової Галини Олексіївни

на тему:

**«МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО – ПРАВОВОГО
ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ВІД ПЛАГІАТУ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право**

Дисертаційне дослідження Г.О.Ульянової присвячено вельми актуальній темі. Хоча проблеми плагіату відомі людству не перше тисячоліття, лише в ХХІ столітті вони набули не лише особливої гостроти і поширення завдяки стрімкому експонентному збільшенню інформації на різних носіях, засобам зв'язку і мереживним технологіям, але і значній зацікавленості суспільства у напрацюванні загальновизнаних правил і етичних норм у розміщенні, використанні, захисті творів природничої і гуманітарної сфер людської діяльності. Вперше в історії необхідність охорони і захисту прав творця набули таких масштабів, вийшли на перші позиції побудови цивілізованого високорозвиненого суспільства майбутнього. Усі цивілізовані

країни світу приймають участь у цьому процесі, приєднуючись до значної кількості міжнародних актів і гармонізуючи із ними внутрішнє законодавство. Не залишилась осторонь цих процесів і Україна, яка має колосальні успіхи і потенціал як у сфері творчої діяльності, так і у сфері високих технологій.

Рівень правового регулювання відносин у сфері творчої та інформаційної діяльності в Україні дозволяє сьогодні вести мову не лише про важливість доктринальних розробок у сфері подолання негативного впливу плагіату на всі сфери життя, але і про необхідність подальшого удосконалення нормативного регулювання для забезпечення сталого економічного розвитку і культурного середовища у нашій країні. Найбільш потужно у цьому напрямку розвивається нині цивільно – правова наука і практика. Праці значної кількості цивілістів, науково – практичні конференції і семінари, засідання науково – експертних рад при судових органах всіх рівнів присвячені проблемам плагіату.

З огляду на зазначене, докторське дослідження Г.О.Ульянової, без сумніву, стане важливим внеском для з'ясування і подальшого найскорішого вирішення найбільш актуальних питань розуміння такого багатогранного явища, яким є плагіат сьогодні, його видів, форм, класифікації, можливостей реалізації і захисту прав авторів в разі їх порушення в результаті плагіату.

У дисертації на концептуальному рівні і у зв'язку із сферою інтелектуальної власності загалом і плагіатом зокрема, досліджуються такі фундаментальні категорії юриспруденції як основні засади і принципи права, правовідносини, правові інститути, норми права, суб'єктивні цивільні права та юридичні обов'язки та багато інших, які також надають роботі наукову і практичну вагу і логічність, системність і актуальність.

Автор звернулася не тільки до теми плагіату як правової категорії, розуміння його через призму цивільного права, але і дослідила зв'язок його проявів з економічними, етичними, моральними нормами, притаманними тому чи іншому етапу розвитку суспільства.

Слід погодитися з висновком Г.О.Ульянової щодо негативного впливу плагіату, який «полягає в тому, що порушуються права та інтереси творців, винахідників, суттєво знижується якість та результативність наукової діяльності, відбувається нецільове використання державних коштів, які виділяються з метою фінансування проведення фундаментальних та прикладних досліджень, завдаються чималі збитки суб'єктам господарювання, знижується якість підготовки майбутніх фахівців у різних галузях знань» (с.4 дисертації, с.1 автореферату).

Дійсно, «привласнення авторства є також одним із проявів неетичної поведінки в професійній сфері, зневажливого ставлення до чужої інтелектуальної, творчої праці», а тому «підхід до плагіату виключно як до порушення прав інтелектуальної власності потребує нового переосмислення, адже внаслідок плагіату порушуються також права та інтереси користувачів, суспільства, держави» (с.4 – 5 дисертації, с.1 автореферату).

Вищезазначене підкреслює як актуальність дослідження Г.О.Ульянової, так і його своєчасність, спрямованість на перспективу у пошуку ефективних засобів і способів боротьби з плагіатом, захистом прав інтелектуальної власності від їх порушення внаслідок плагіату.

Формулювання теми, запропоноване автором, свідчить про поглиблення наукового пошуку через призму методологічних проблем цивільно – правового захисту прав інтелектуальної власності, що підвищує рівень узагальнення і творчого пошуку науковця, доводить його актуальність.

У вітчизняній і зарубіжній правовій доктрині, якщо аналізувати в історичному контексті, досить регулярно приділялася увага аналізу самого поняття плагіату, його ознакам, видам і навіть класифікації, охороні прав авторів від плагіату, пропозиціям у законодавство, між тим, у дисертаційних та інших монографічних дослідженнях у сфері цивільного права загалом і підгалузі права інтелектуальної власності методологічні проблеми цивільно – правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату аналізувалися лише фрагментарно, вибірково до того чи іншого окремого інституту права

інтелектуальної власності, окремих способів захисту цивільних прав фізичних осіб від плагіату.

Отже, досі вітчизняними науковцями не пропонувалося підійти до дослідження правовідносин щодо захисту прав інтелектуальної власності від плагіату комплексно, через призму методологічних проблем і визначення концептуальних засад цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, як це запропоновано у роботі Г.О.Ульянової.

Слід визнати, що дисертантка зробила досить вдалу спробу знайти вирішення найбільш важливих теоретичних проблем, пов'язаних із визначенням сутності та особливостей прояву плагіату в різних сферах інтелектуальної, творчої діяльності, а також сформулювала ряд слушних пропозицій щодо удосконалення національного цивільного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Недостатньо проаналізованими зазначені питання залишаються і в цивілістиці. Деякі аспекти плагіату як позадоговірного порушення прав інтелектуальної власності розглядаються у дисертаційній роботі Н.П. Бааджи «Відшкодування шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав», 2010 р., а питання співвідношення плагіату з контрафакцією - у дисертаційній роботі О.О. Мазіної «Контрафакція як дії, що порушують авторські права», 2014 р.

Інші джерела, зокрема таких авторів як Т.М. Вахонєва, О.В. Жилінкова, М.О. Мінц, О.О. Підопригора, В.С. Петренко, О.В. Піхурець, І.В. Порало, О.І. Харитонова, Р.Б. Шишка та багатьох інших, а також роботи зарубіжних авторів практично повністю опрацьовані дисертанткою і використані у роботі.

Можна у зв'язку з цим констатувати, що, не дивлячись на активне обговорення проблем методологічних аспектів захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, до появи монографічної праці Г.О.Ульянової, залишалися нерозкритими проблеми співвідношення таких категорій, як «привласнення авторства», «приписування авторства», «примус до співавторства» та так званий «самоплагіат»; специфіка вчинення плагіату у

різних сферах інтелектуальної, творчої діяльності; визначення чинників, які сприяють поширенню плагіату у науковій сфері; вирішення теоретичних і практичних проблем ефективності способів захисту та самозахисту прав інтелектуальної власності від плагіату та ряд інших. Саме це обумовило необхідність проведення дисертанткою комплексного дисертаційного дослідження окреслених проблем.

Таким чином, Г.О.Ульянова пропонує і обґрунтовує нову концепцію цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, враховуючи його методологічні проблеми, що засвідчує теоретичне та практичне значення розгляду відповідної проблематики в межах спеціального дослідження на рівні докторської дисертації.

Поєднання теоретичних аспектів дослідження з доктринальним аналізом судової практики з цивільних справ про захист прав інтелектуальної власності від плагіату, дозволяє запропонувати шляхи підвищення рівня правового регулювання відносин інтелектуальної власності в цілому і правозастосування у зазначеній сфері зокрема. Усе вищевикладене свідчить також про актуальність теми дисертаційного дослідження, обраної дисертанткою.

Зважаючи на тему роботи, Г.О.Ульянова поставила за мету визначити концептуальні засади цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, запропонувати вирішення найбільш важливих теоретичних проблем, пов'язаних із визначенням сутності та особливостей прояву плагіату в різних сферах інтелектуальної, творчої діяльності, а також сформулювати пропозиції щодо удосконалення національного цивільного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності (с.7 дисертації, с.3 автореферату).

Для досягнення мети дисертаційного дослідження автор доволі вдало формулює його завдання, а саме: розкрити сутність плагіату як складного соціального явища; визначити напрями правової політики цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату; розкрити поняття та ознаки плагіату як порушення прав інтелектуальної власності; розглянути

існуючі класифікації плагіату з метою їх уніфікації; охарактеризувати плагіат у різних сферах права інтелектуальної власності; визначити поняття та способи цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату в судовому порядку; розкрити способи захисту прав інтелектуальної власності від плагіату в позасудовому порядку; сформулювати пропозиції щодо удосконалення правового регулювання відносин у сфері захисту прав інтелектуальної власності тощо (с. 7 дисертації, с. 3 автореферату). Використання ряду загальнонаукових і спеціальних наукових методів пізнання в процесі підготовки дисертації, зокрема, діалектичного та історичного, формально-юридичного, системно-структурного, герменевтичного та синергетичного, порівняльно-правового та ряду інших також сприяло досягненню зазначеної мети.

Вірно і чітко визначено дисертанткою об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт окреслено як правовідносини, які виникають у сфері цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, а предмет сформульовано як методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату (с.7 дисертації, с.3 автореферату).

Автор розрізняє теоретичну і емпіричну основу свого дослідження, справедливо відносячи до теоретичної основи роботи відомих учених у сфері цивільного права, права інтелектуальної власності, теорії держави і права.(с.8 дисертації, с.4 автореферату), а до емпіричної - матеріали судової практики, зокрема, рішення Європейського суду з прав людини щодо обмеження права свободи творчості та вираження позиції, рішення Конституційного Суду України, рішення районних судів міст Миколаєва, Одеси, Донецька, Сімферополя та апеляційних судів Дніпропетровської, Тернопільської, Черкаської областей по справах про захист прав інтелектуальної власності від плагіату, постанови та ухвали адміністративних судів України по справах про оскарження рішень МОН України та ін. (с.8-9 дисертації, с.4 автореферату). Останнє свідчить про увагу дисертантки до глибокого аналізу зазначених джерел.

Дисертація Г.О.Ульянової безпосередньо пов'язана з відповідними науковими темами, програмами, планами державного рівня, державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки і законодавства, визначеними Верховною Радою України, а також з розробкою основних проблем цивільного права, що здійснюються за науковими програмами, затвердженими Національною Академією правових наук України. Робота виконана в межах плану науково-дослідної теми кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Правові проблеми захисту авторських та суміжних прав від контрафакції, піратства та плагіату», державний реєстраційний № 0112U000693, а також плану науково-дослідної роботи кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Проблеми захисту права інтелектуальної власності в мережі Інтернет» на 2011-2015 роки, як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011 - 2015 роки «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права», державний реєстраційний № 0110U000671.

Структура роботи обумовлена, перш за все, метою і предметом дослідження і є програмою втілення задумів автора у досягнення поставленої мети. Виходячи із того, що автору вдалося вирішити поставлені на початку роботи завдання, такий план можна визнати вдалим, хоча і не позбавленим певних недоліків, про які буде зазначено нижче.

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, поділених на шістнадцять підрозділів, висновків до розділів, висновків до всієї роботи та списку використаних джерел, загальний перелік яких складає 499 найменувань. Загальний обсяг і обсяг основного змісту дисертації відповідають рекомендованим до написання відповідних робіт. Усі розділи та підрозділи дослідження за своїм змістом, логікою викладення, можливостями їх подальшої розробки можна назвати змістовними і перспективними для використання як в теорії, законотворчій роботі, так і на практиці.

Розділ 1, присвячений теоретико – методологічним аспектам дослідження плагіату, складається із підрозділу, який дає уявлення про загальнотеоретичні аспекти поняття категорії «плагіат» (с.19 - 54 дисертації) і підрозділу, в якому аналізується правова політика цивільно-правового захисту прав від плагіату (с.54 - 76 дисертації). До Розділу 2 «Плагіат як порушення прав інтелектуальної власності» увійшли підрозділи, які розкривають зміст самого поняття плагіату за законодавством України і його сутнісні ознаки (с. 79 – 110 дисертації); а також підрозділи, присвячені сутнісним ознакам плагіату, зокрема, привласненню авторства, оприлюдненню (опублікуванню) твору і неправомірному використанню твору при плагіаті (с.110 – 143 дисертації).

Про види плагіату можна дізнатися зі змісту розділу 3 дисертації. Зокрема, аналізуються варіанти і підстави класифікацій плагіату (с.146 – 155 дисертації), а також детально досліджуються плагіат в авторському праві, промисловий плагіат, плагіат у науковій сфері, у роботах учнів та студентів, у засобах масової інформації (с.156 - 257 дисертації).

Захисту прав інтелектуальної власності від плагіату в судовому порядку присвячено розділ 4 праці. Автор зосереджує увагу в основному на методологічних засадах цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату; способах цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату; відшкодуванні майнової та немайнової шкоди, завданої внаслідок плагіату (с.271 - 322 дисертації).

Не лише теоретичне, але і важливе практичне значення має розділ 5 дисертації, в якому аналізується практика захисту прав інтелектуальної власності від плагіату в позасудовому порядку. Г.О.Ульянова послідовно розкриває особливості самозахисту прав інтелектуальної власності від плагіату, альтернативних способів вирішення спорів у сфері права інтелектуальної власності і медіації як способу вирішення спорів, які виникають у зв'язку з плагіатом (с. 325 - 365 дисертації).

Наведена побудова дисертаційного дослідження надала змогу Г.О.Ульяновій здійснити глибокий і всебічний аналіз теми, виявити дискусійні питання, проблеми і недоліки у правовому регулюванні відносин щодо захисту прав інтелектуальної власності від плагіату і впевнено окреслити і запропонувати шляхи вирішення методологічних проблем такого захисту. У викладенні аналітичного, дискусійного і перспективного матеріалу в тексті помітне особисте ставлення автора до окреслених проблем і стану дослідженості теми, вміння оперувати фактами і формулювати власні висновки, делікатність і виваженість у веденні наукової дискусії, професійно грамотний і легкий для сприйняття стиль досвідченого дослідника.

Дисертаційне дослідження Г.О.Ульянкової - це науковий аналіз теоретичних і практичних проблем, норм чинного цивільного законодавства, судової практики та міжнародного досвіду.

Автор використала значну кількість спеціальної юридичної літератури, актів законодавства, матеріалів судової практики, дала їм кваліфіковану правову оцінку, висловила власні оцінки. В роботі дисертантки проаналізовано чимало складних дискусійних проблем і запропоновано власні висновки щодо їх вирішення. Науковець веде дискусію не лише інтелігентно і толерантно, але вдається до конструктивної критики, обґрунтовуючи кожного разу і власну позицію.

Дослідниця викладає матеріал послідовно, зрозумілою мовою, відповідними граматичними конструкціями, тому текст в цілому сприймається легко і необтяжливо, дає чітке уявлення про мету і завдання дисертаційного дослідження.

Все зазначене дозволило Г.О.Ульяновій досягти дійсно вагомих науково-теоретичних та практичних результатів, що є новими або мають ознаки наукової новизни.

Так, перш за все, слід підтримати в цілому концептуальний підхід дисертантки до визначення методологічних проблем цивільно – правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату і створення ефективних

механізмів захисту прав інтелектуальної власності авторів, в тому числі, від піратства та контрафакції із розумінням різниці цих явищ.

Автор справедливо вважає, що «..плагіат є однією з глобальних проблем сучасної сфери інтелектуальної, творчої діяльності як у вітчизняній, так і зарубіжній практиці», а «..негативний вплив плагіату полягає в тому, що порушуються права та інтереси творців, винахідників, суттєво знижується якість та результативність наукової діяльності, відбувається нецільове використання державних коштів, які виділяються з метою фінансування проведення фундаментальних та прикладних досліджень, завдаються чималі збитки суб'єктам господарювання, знижується якість підготовки майбутніх фахівців у різних галузях знань» (с.4 дисертації).

На особливу увагу заслуговують аналіз автором проблем академічного плагіату (с.204 - 227 дисертації), плагіату у роботах студентів (с. 227 – 238 дисертації); визначення співвідношення таких категорій, як привласнення авторства, приписування авторства, примус до співавторства та самоплагіат (с.111 - 127 дисертації); дослідження специфіки вчинення плагіату у різних сферах інтелектуальної, творчої діяльності (с.146 - 179 дисертації); визначення Г.О.Ульяновою чинників, які сприяють поширенню плагіату у науковій сфері (с.204 - 227 дисертації); її пропозиції із вирішення теоретичних і практичних проблем ефективності способів захисту та самозахисту прав інтелектуальної власності від плагіату (с.с. 271 – 304; 325 - 336 дисертації); альтернативним способом вирішення позовів і медіації у цій сфері (с.336 - 365 дисертації).

Крім наведеного, звернемо увагу на те, що Г.О.Ульянова на протязі всієї роботи формулює низку перспективних слушних пропозицій до чинного законодавства України, зокрема, до гл.22 ЦК України і Закону України «Про авторське право і суміжні права» на с.12 - 13 дисертації, де такі пропозиції зібрано консолідовано, але слід при цьому уточнити статтю закону, яка потребує доповнень; до ст..69 Закону України «Про вищу освіту» та ряд інших. Серед найбільш вдалих пропозицій, винесених автором на захист і сформульованих нею вперше, слід назвати спробу знайти концептуальний

підхід до розуміння плагіату як складного явища у сфері права; обґрунтування цілей і аспектів правової політики щодо плагіату і доцільності розрізнення поняття плагіату у широкому і вузькому значенні (с.9 – 10 дисертації).

Належно вперше обґрунтовані автором пропозиції про виділення видів плагіату, зокрема, авторського, промислового; про необхідність розрізняти поняття піратства, контрафакції та плагіату; а також про розуміння цивільно – правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату і про цивільно – правові способи захисту прав від плагіату (с.11 – 12 дисертації).

Може слугувати предметом для наукового обговорення пропозиція про види цивільно – правового захисту (с.12 дисертації).

Заслуговує на підтримку пропозиція автора ввести у науковий обіг категорію «авторське дублювання наукових результатів» замість терміну «самоплагіат» (с.12 дисертації).

Серед положень новизни, які удосконалені автором, привертають увагу авторське визначення категорії «академічний плагіат»; пропозиції з розмежування понять «привласнення авторства» та «приписування авторства»; узагальнююча класифікація плагіату на підставі різних критеріїв (с. 13 дисертації).

Можна погодитися з обґрунтуваннями Г.О.Ульянової щодо класифікації правовідносин, які виникають між співавторами на внутрішні і зовнішні і щодо можливості плагіату в обох випадках (с.14 дисертації).

Цікавими є і пропозиції, які дістали в роботі подальший розвиток (с.14 – 15 дисертації). Більшість із них буде і в подальшому предметом дослідження цивілістів і спеціалістів у сфері права інтелектуальної власності.

Положення, що виносяться Г.О.Ульяновою на захист, є новими або містять необхідний рівень новизни, в цілому зрозуміло сформульовані і належно доведені в тексті дисертаційної роботи.

Водночас слід відзначити, що дисертаційне дослідження Г.О.Ульянової містить ряд дискусійних положень, які викликають полеміку, вимагають додаткової аргументації або більш детальних змістовних пояснень.

1. В роботі (попри наявність надзвичайно важливого і основоположного для розуміння усієї роботи авторського підходу до «бачення плагіату як **складного явища** (тут і далі по тексту зауважень **виділено О.В.Кохановською**) у сфері права інтелектуальної власності, що може розглядатися» - і далі по тексту - **в ряді аспектів**, простежується певна невизначеність автора щодо цивільно – правової характеристики поняття плагіату. Назва Розділу 2 сформульована таким чином: «Плагіат як **порушення прав** інтелектуальної власності», що відразу мало б орієнтувати на позицію автора у питанні цивілістичного розуміння поняття плагіату (с.79 дисертації). Втім, у положенні новизни «вперше» на с.9 дисертації (с.4 автореферату) автор подає аж п'ять можливих поглядів на плагіат, «як **складного явища** у сфері права інтелектуальної власності». При цьому у п.1 і п.2 плагіат розуміється автором «як **порушення авторських прав** творця первісного тексту» і «як **зловживання правом** на творчість особою, що вчиняє плагіат»), що відразу викликає сумніви щодо можливості їх існування **одночасно як єдиної позиції** самого автора, на чому вона наголошує, формулюючи свою власну позицію в положеннях новизни. Крім того, зауважимо принагідно, що навряд чи п.3, 4 і 5 першого положення новизни беззастережно можна віднести до «бачення плагіату як складного явища» саме «у сфері права інтелектуальної власності», оскільки у них йдеться про права споживачів, етику творчості, професійну діяльність, публічний правопорядок. Крім того, у висновках до Розділу 1 дисертації на с.77 автор стверджує, що «плагіат як юридична категорія є **зловживанням правом на свободу** інтелектуальної, творчої діяльності та передбачає **цілеспрямоване привласнення авторства** на чужі об'єкти права інтелектуальної власності з метою...» - і далі по тексту, а на с.10 і 144 дисертації: «Під плагіатом у широкому значенні розуміється **будь – яке запозичення чужого результату інтелектуальної творчої діяльності** або ідеї без вказівки джерела (автора) запозичення, а під плагіатом у

вузькому значенні – **навмисні неправомірні дії з привласнення авторства** на чужі об'єкти...» - і далі по тексту. Розуміння зловживання правом загалом і особливо як правопорушення саме по собі залишається вельми дискусійним, але слід звернути увагу, що в комплексі усі наведені визначення суперечать одне одному і залишають запитання відкритим – чи є плагіат з точки зору автора дисертації зловживанням правом (та ще й на **свободу** творчої діяльності, що також дискусійно), чи «**будь – яким запозиченням** чужого результату творчої діяльності або ідеї без вказівки джерела...», чи «**навмисними неправомірними діями** з привласнення авторства...», чи чимось іншим?

2. Викликає сумніви необхідність поділу правової політики щодо захисту від плагіату на публічно – правовий і приватно – правовий аспекти (с.9 дисертації). Забезпечення права на творчість та авторських прав творців, правонаступників і спадкоємців має бути пріоритетною складовою **єдиної правової політики** у цій сфері, оскільки лише за названої умови можна вести мову і про інтерес творців, правоволодільців, держави і суспільства в цілому.
3. Слід схвалити постійне, на протязі всього дослідження, звернення автора до проблеми **охороноздатності ідеї, яка залишається невирішеною і вельми дискусійною**, зокрема, в авторському праві і науковій діяльності, винахідництві, увагу дослідниці до аналізу можливостей **захисту ідеї**, зокрема, за допомогою інструментарію цивільного права, але висновки, які оприлюднює автор в результаті наукового пошуку, не можна визнати беззаперечно вдалим, вони сприймаються з інтересом лише з урахуванням здібностей автора до виваженого і глибокого аналізу, толерантності до думок інших науковців. Так, удосконалюючи класифікацію плагіату на підставі різних критеріїв на с.13 дисертації, автор поділяє плагіат, в тому числі, в залежності від об'єкту посягання –

на плагіат ідеї та плагіат об'єкту права інтелектуальної власності, з чого можна зробити два висновки – 1) що автор поділяє думку про можливість поширити цивільно – правову охорону і захист на такий об'єкт як ідея і застосовувати до нього термін із сфери права інтелектуальної власності (плагіат) і 2) що ідея не є об'єктом права інтелектуальної власності, оскільки є другим, відмінним від об'єкту права інтелектуальної власності, елементом цієї класифікації. На с.15 дисертації у положенні новизни, яке дістало подальшого розвитку, Г.О.Ульянова розвиває положення про те, що «привласнення чужої ідеї є завуальованою формою плагіату, сутність якої полягає у перефразуванні оригінального тексту, використанні основних характеристик об'єкту, його функціональних властивостей з несуттєвою зміною зовнішніх або внутрішніх рис». По – перше, недоречний термін «привласнення», по – друге, не уточнюється, до якої сфери творчої діяльності це відноситься, по – третє, якщо мова йде про наукову діяльність, то посилання на перефразування оригінального тексту відразу вказує на наявність об'єктивної форми втілення ідеї, а не на саму ідею. Крім того, незрозумілим залишається - про які «основні характеристики» і якого об'єкту, «функціональні властивості», «зовнішні або внутрішні риси» йдеться далі по тексту. В свою чергу, на с.10 дисертації, доводячи у положенні новизни вперше, що обов'язковою складовою свободи творчості є право на інтерпретацію чужої ідеї, автор стверджує, що сутність останньої полягає у визнанні правомірним використання ідеї з метою її творчої переробки, удосконалення форми її вираження, внаслідок чого з'являється новий, охоронюваний об'єкт права інтелектуальної власності. Отже, в процесі написання роботи і у висновках автор так і не сформулювала чітко і однозначно свою думку щодо окресленої у даному зауваженні проблеми. Це слід зробити під час захисту.

Ми вважаємо важливим зазначити з цього приводу, що ідея – це категорія перш за все і скоріше інформаційного права, а не права інтелектуальної

власності, якими є її певна творча переробка або творче удосконалення форми її об'єктивації. На наше тверде переконання, ідея як інформаційний об'єкт, не може бути охороноздатною в контексті охороноздатності об'єкта права інтелектуальної власності, оскільки ніколи не можна визначити достеменно – який у ній процент інформації (відомої, або усвідомленої вперше), а який – творчості, і чи є взагалі якийсь процент. Особливо це зрозуміло у сфері авторського права. До ідеї можна застосовувати ознаки об'єктивності, достовірності, повноти тощо, що зазвичай відрізняє її характеристики від об'єктів творчої діяльності. У науковій сфері, зокрема, у дисертаціях, ідеї, очевидно, слід шукати переважно у положеннях новизни, але і тут все неоднозначно, оскільки навіть офіційно визнається і вимагається вказівка на ступінь новизни положень новизни. Тому «вперше» для дисертації з гуманітарних наук, наприклад, можна зрозуміти, як новизну світового рівня або рівня держави, тобто ідею, втілену у нову форму, якої ще не було в жодних джерелах. Чи можна це вичерпно перевірити? Відповідь очевидна. Що вже казати про інші рівні новизни. Для кожної галузі науки це буде також унікальною проблемою. У винахідницькому праві загальновідомий вираз: «Ідеї носяться у повітрі» відображає можливість одночасної появи одної і тої ж ідеї в різних головах по всьому світу. Головне – закріпити права за тою особою, яка встигла подати відповідну заявку першою. А в разі відкриття, яке дуже близьке розумінню ідеї, і яке є інформаційним об'єктом, навіть судячи з його законодавчого визначення, закріпити принаймні авторство, дати найменування. Головне, чого чекають від відкриття - це те, щоб воно відповідало критеріям достовірності, повноти, об'єктивності, як і інші інформаційні об'єкти. Творчість тут можлива в інтерпретації, поясненнях, тобто формі представлення. Отже, ідея, як така, не може здобути повноцінної правової охорони і захищатися інакше, ніж втілена у форму твору чи іншу об'єктивну форму, яка вже є охороноздатною у праві інтелектуальної власності.

4. Слід уточнити положення новизни «вперше», яке стосується поділу цивільно – правових способів захисту на дві групи (с.11 – 12 дисертації), оскільки, по – перше, воно недостатньо чітко сформульовано: «запропоновано **цивільно – правові способи захисту** поділити на дві групи», Їх, як відомо, тільки у ст.16 ЦК України і у Книзі 4 ЦК України та інших законодавчих актах закріплено набагато більше, а по – друге, не зрозуміло, чи можуть використовуватися до відносин, про які йде мова у цьому пункті новизни, інші способи захисту прав і інтересів, чи це виключний їх перелік.

Крім того, навряд чи такі запропоновані способи захисту, як поширення інформації про плагіат і недопущення до друку робіт із виявленим плагіатом, можна віднести беззастережно до цивільно – правових. При цьому, слід погодитися з автором у прикладах, які вона навела як способи захисту прав та інтересів держави, і які однозначно не є цивільно – правовими.

5. Дискусію викликає удосконалене визначення поняття «**примус до співавторства**», подане на с.13 дисертації, оскільки примус пояснюється знов – таки як «здійснення тиску на особу з метою примусу», тобто **примус має на меті примус**, що не полегшує розуміння, а категорія «**тиск**» взагалі надзвичайно багатозначна, оскільки може розумітися у надзвичайно широкому діапазоні і охоплювати дії, які навіть містять ознаки кримінального злочину, тому і категорія «примусу (примушування)» набуває зловісних ознак не цивільного, а кримінального права. Навряд чи у положеннях новизни роботи з цивільного права автор бажала досягти такого ефекту.

6. Автор виправдано багато часу і значний обсяг сторінок свого дослідження приділяє плагіату у науковій сфері, зокрема, досліджує етичні і правові аспекти запобігання науковому плагіату (с.36 – 37 дисертації). Втім, чи не

вбачає автор, що частина вимог до наукових досліджень носить суто «інформаційний характер» - особливо коли йдеться про об'єктивність, достовірність, повноту результатів дослідження? Чи не є це ознаками «якісної» інформації? Чи не закріплено у Загальній декларації прав людини 1948 р., ст.34 Конституції України, наведених на с.38 - 39 дисертації, і у відповідних нормах ЦК України, «інформаційних» законах права, які повною мірою можна віднести до науковців і як вони співвідносяться із нормами, що закріплюють права у сфері права інтелектуальної власності? Чи не слід переглянути взагалі вимоги до дисертаційних досліджень з урахуванням різниці між результатами творчої і інформаційної діяльності науковця? На жаль, етичні кодекси не допомагають сформулювати чіткі і юридично зрозумілі для кожного науковця норми. Цікаво було б почути думку дисертантки з цих питань.

7. Не можна погодитися з висловами, поданими на сторінках дисертації, зокрема, що «серед такого розмаїття результатів творчої, інтелектуальної діяльності вкрай важко створити оригінальний об'єкт» (с.19), оскільки можливості творчості безмежні; що «процес наукового осмислення явища плагіату починається з ХХ ст.» (с.22); що «плагіат...зародився у сфері літератури» - це не безспірно (с.23); що «...плагіат із порушення, неетичної поведінки перетворюється на невід'ємне явище, норму наукової, творчої діяльності» - такий висновок занадто песимістичний (с.23); «Інтернет породив глобальну проблему сьогодення – порушення прав інтелектуальної власності» - Інтернет лише надав технічні можливості поширення плагіату (с.29); навряд чи це справедливо стверджувати; що «...плагіат «..має глибоке моральне підґрунтя. Це своєрідний показник здоров'я нації» (с.34) – мабуть йдеться **про відношення до плагіату** у суспільстві. Уявляється також, що такі вислови повинні бути обґрунтовані статистичними, історичними та іншими достовірними способами.

8. В ряді випадків, можна зауважити щодо недоречного або невдалого використання термінології і словосполучень, наприклад, «**ліквідація** наслідків плагіату» на с.9 дисертації, «прав та інтересів **користувачів** об'єктів права інтелектуальної власності» - мабуть, краще говорити про осіб, що **використовують** об'єкти права інтелектуальної власності (теж на с.10 дисертації), «**привласнений об'єкт**» - стосовно об'єкту права інтелектуальної власності (с.11 дисертації); «**суб'єкти приватного права**» щодо редакцій, ЗМІ, професійних творчих об'єднань, наукових діячів, громадських спілок (с.11 дисертації) – хоча це скоріше учасники цивільних правовідносин, оскільки **суб'єкти цивільних прав** чітко визначені у ЦК України – це, перш за все, фізичні та юридичні особи; «**відшкодування** йому плагіатором немайнової шкоди» у положенні новизни на с.11, замість **компенсації немайнової шкоди**, як це вірно з точки зору теорії цивільного права.
9. Позитивно оцінюючи в цілому формулювання теми і положень змісту дисертаційного дослідження, слід уточнити, по – перше, **про чії права** йдеться кожен раз, коли автор веде мову про «цивільно – правовий захист прав інтелектуальної власності». Принаймні, слід було оговорити це на початку дослідження. Так, прийнято формулювати «захист прав фізичних осіб», «захист прав авторів», «захист прав юридичних осіб», коли йдеться про цивільне право, право інтелектуальної власності; те саме зауваження можна віднести до усього тексту дисертації – автор в ряді випадків не уточнює і по окремих проблемах чи питаннях – про права **яких саме суб'єктів чи учасників** відносин йдеться. По – друге, чи не вважає автор, що у Розділі 1 слід було зосередити усі питання теоретико – методологічних аспектів дослідження плагіату як явища і як категорії, яка використовується у праві? В підрозділі 1.1 в такому разі можна було б вести мову не лише про плагіат як категорію, але і як явище, а підрозділ 1.2, в якому йдеться про «**правову політику цивільно – правового**

захисту **прав** від плагіату», що сформульовано досить ускладнено для сприйняття, можна було б логічно завершити підрозділом 1.3, який в роботі посідає позицію підрозділу 4.1, і в якому знову йдеться про «методологічні засади цивільно – правового **захисту прав** інтелектуальної власності від плагіату».

Підрозділи 4.2 і 4.3 бажано було б поміняти місцями і вести мову спочатку про випадки відшкодування майнової та немайнової шкоди, (причому врахувати, що немайнова шкода в теорії цивільного права компенсується, а не відшкодовується), а потім про способи цивільно – правового захисту (с.3 дисертації).

Формулюючи на с. 6 - 7 дисертації мету дослідження, дисертант не врахувала необхідність згадати про методологічні проблеми цивільно – правового захисту прав інтелектуальної власності, хоча це було б логічним, враховуючи тему і зміст роботи, а у завданнях дослідження на тій же сторінці дисертації вважає за необхідне розкрити сутність плагіату як складного соціального явища, в той час як це питання вирішується ненабагато ширше – плагіат досліджується і як етичне, моральне тощо явище.

Об'єктом дослідження стали, як можна пересвідчитись із тексту дисертації, не тільки правовідносини, які «**виникають** у сфері цивільно – правового захисту...», але і такі, що змінюються, припиняються тощо, а предмет дослідження, можливо, слід було б сформулювати, враховуючи не лише **методологічні**, але і **теоретичні, концептуальні, політико – правові** проблеми, що відповідає змісту дисертації (с.7 дисертації). При визначенні методів дослідження (с.7 дисертації), також логічно було б уточнити: «У процесі дослідження **методологічних** проблем...».

На жаль, серед прізвищ науковців, зазначених на с.8 дисертації, не згадуються І.А.Безклубий, І.В.Спасібо – Фатєєва, В.І.Борисова, А.С.Довгерт, О.А.Підопригора, В.А.Васильєва, І.М.Кучеренко та ряд інших відомих вітчизняних цивілістів, які особисто і керуючи написанням

дисертаційних досліджень, приділяли і приділяють значну увагу сфері права інтелектуальної власності, створювали проект сучасного ЦК України, в якому Книга четверта цілком присвячена праву інтелектуальної власності. Формулюючи положення наукової новизни дисертаційного дослідження на с.9 дисертації, автор проявляє скромність, хоча фактично нею запропонована **нова концепція** як у дослідженні методологічних проблем цивільно – правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, так і шляхи її реалізації.

Наведені зауваження носять переважно дискусійний характер, не впливаючи суттєво на якість роботи і не знижують загального позитивного враження від неї.

Основні положення дисертаційного дослідження Г.О.Ульянової дозволяють зробити висновок про те, що сформульовані нею положення новизни, висновки і пропозиції дозволили достатньо повно розкрити обрану тему.

Як зміст, так і форма рукопису свідчить про здібності автора до глибокого наукового аналізу дискусійних питань, про вміння кваліфіковано узагальнювати та аналізувати літературні та інші джерела і формулювати в результаті власні теоретичні і практичні висновки.

Основні із авторських висновків, положень та пропозицій дисертаційного дослідження викладено в одній одноособовій монографії «Цивільно – правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату (проблеми теорії)», трьох колективних монографіях, 28 наукових статтях, з яких 21 стаття опублікована у фахових виданнях, 4 статті у зарубіжних періодичних виданнях, а також у 23 тезах доповідей на міжнародних та вітчизняних науково – практичних конференціях і круглих столах.

Наведені публікації відображають зміст проведеного Г.О.Ульяновою наукового дослідження з достатньою повнотою.

Автореферат дисертації та публікації дисертантки оформлені відповідно до встановлених МОН України вимог і повністю відображають основні положення, зміст та результати дисертаційного дослідження. Автореферат дисертації не містить положень, які не увійшли до змісту тексту самого дисертаційного дослідження.

Результати дисертаційного дослідження Г.О.Ульянової отримали необхідну апробацію, зокрема, обговорювалися на засіданнях кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія», на засіданні Південного регіонального наукового центру Національної академії правових наук України та на вагомій кількості міжнародних, всеукраїнських конференцій, засіданнях круглих столів тощо. Слід звернути увагу і на практичну цінність отриманих результатів.

Важливо відмітити, що результати дослідження вже впроваджено у діяльність Інституту законодавства Верховної Ради України; у навчальний процес Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» та Інституту законодавства Верховної Ради України, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Узагальнюючи, слід констатувати, що дисертація Ульянової Галини Олексіївни «Методологічні проблеми цивільно – правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату» є завершеною науковою працею, в якій містяться вагомі наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливу науково-прикладну проблему визначення концептуальних засад цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, вирішують найбільш важливі теоретичні проблеми, пов'язані із визначенням сутності та особливостей прояву плагіату в різних сферах інтелектуальної, творчої діяльності, а також із формулюванням пропозицій щодо удосконалення національного цивільного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Дисертація Ульянової Галини Олексіївни на тему: «Методологічні проблеми цивільно – правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату» виконана на належному науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам МОН України, “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженому Постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Ульянова Галина Олексіївна - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
професор кафедри цивільного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

О.В.Кохановська

О.В.Кохановська

« 4 » грудня 2015 р.

ПІСНИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НАП
КАРАУЛЬНА Н.В.
04.12.2015

[Handwritten signature]